

MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA (MUHBA)
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
museuhistoria@bcn.cat
www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA

quarhis
ÈPOCA II · ANY 2014 · N.10 · ISSN 1699-793X
256 PÀGINES · BARCELONA

Editor:

Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:

Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:

Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:

Vanesa Triay

Consell de redacció:

Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Albert López (DiBa)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:

Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

Control gràfic:

Emili Revilla

Disseny gràfic:

PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:

Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:

Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:

El Born CC-Pep Parer
i Ignasi Camps

ISSN

1699-793X

Dipòsit legal

B-9715-2005

© dels textos els autors

© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**

Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
[www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis](http://www.museuhistoria.bcn.cat/quarhis)

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2014·NÚM.10·ISSN 1699-793X
256 PÀGINES · BARCELONA

SUMARI
SUMARIO
SUMMARY
SOMMAIRE

9-11 PRESENTACIÓ

JOAN ROCA I ALBERT

12-13 EDITORIAL

JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO

EL BORN, UNA CIUTAT SOTA UN MERCAT

16-28 EL BORN I EL CONEIXEMENT HISTÒRIC

ALBERT GARCIA ESPUCHE

30-55 EL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DE L'ANTIC MERCAT DEL BORN.

LA SEVA DARRERA FASE D'ÚS (1700-1717)

PERE LLUÍS ARTIGUES CONESA I ANTONI FERNÁNDEZ ESPINOSA

56-68 EL BORN I LA CULTURA MATERIAL DE 1700

JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO

70-93 EVOLUCIÓ GEOMORFOLÒGICA DEL BARRI DE LA RIBERA EN ÈPOQUES HISTÒRIQUES

RAMON JULIÀ BRUGUÉS I SANTIAGO RIERA MORA

NOTES I ESTUDIS

96-121 ESCULTURES ROMANES DE *BARCINO*

MONTSERRAT CLAVERIA NADAL I EVA M. KOPPEL GUGGENHEIM I ISABEL RODÀ DE LLANZA

122-139 LA REPRESENTACIÓ DEL RAPTO DE GANÍMEDES EN LA HABITACIÓ 3 DE LA *DOMUS*

DE AVINYÓ (BARCELONA): UN *UNICUM* EN LA PINTURA PROVINCIAL ROMANA

ALICIA FERNÁNDEZ DÍAZ I LORENZO SUÁREZ ESCRIBANO

140-162 LA MURALLA ROMANA DE BARCELONA, UNA EMPRESA DE FINALS DEL SEGLE III

ALESSANDRO RAVOTTO

164-179 EL PRIMER TESTIMONI ARQUEOLÒGIC DE LA PESTA NEGRA A BARCELONA:

LA FOSSA COMUNA DE LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR

JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I IRENE GIBRAT PINEDA

173 ANNEX 1. Estudi de les restes tèxtils dels enterraments de la fossa

de la Basílica dels Sants Màrtirs Just i Pastor de Barcelona

SÍLVIA CARBONELL BASTÉ

178 ANNEX 2. Estudi de la composició de les mostres de teixit dels enterraments

de la fossa de la Basílica dels Sants Màrtirs Just i Pastor de Barcelona

ENRIC CARRERA I GALLISSÀ

180-199 LA SÉPULTURE MULTIPLE DE LA BASILIQUE DES SAINTS MARTYRS

JUST ET PASTOR : BIO-ARCHÉOLOGIE DES RESTES HUMAINS

SACHA KACKI I DOMINIQUE CASTEX

NOTICIARI

202-204 PROJECTE PREHISTÒRIA AL PLA DE BARCELONA

205-206 LA MURALLA ROMANA EN EL MARC DEL PLA *BARCINO*. PROJECTES I RESULTATS DE L'ANY 2013

207-208 PLA *BARCINO*. LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR: LA CIUTAT CRISTIANA I VISIGODA

209-211 IMPACTE TECNOLÒGIC EN EL NOU MÓN COLONIAL.

CANVI CULTURAL EN ARQUEOLOGIA I ARQUEOMETRIA CERÀMICA (TECNOLONIAL)

213-215 BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA

217-227 TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTESIS

229-238 ENGLISH TEXT. SUMMARY

239-250 TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ

251-255 NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

NOTES I ESTUDIS

EL PRIMER TESTIMONI ARQUEOLÒGIC DE LA PESTA NEGRA A BARCELONA: LA FOSSA COMUNA DE LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR

Durant les excavacions dutes a terme a la sagristia de la Basílica dels Sants Màrtirs Just i Pastor van aparèixer, per sota de les estructures gòtiques de l'edifici, les restes parcials d'una fossa comuna que contenia 120 individus dipositats en 11 capes, tant de sexe femení com masculí i amb totes les franges d'edat representades. Els cossos es trobaven dipositats amb

cura i amb totes les orientacions mostrant un aprofitament de l'espai. Alguns individus conservaven restes de teixit (lli o cànem) segurament pertanyent a sudaris que embolcallaven el cos. Entre els cossos apareixien grans pedres la finalitat de les quals era compactar els cossos. A les capes superiors s'hi documentà una gran concentració de calç.

La datació de C14 apunta un horitzó de finals del segle XIV. Constitueix el testimoni més directe que tenim de la pesta negra a Barcelona i la primera troballa arqueològica d'aquest fet traumàtic.

Paraules clau: fossa comuna, pesta negra, sagrera, calç, roba.

EL PRIMER TESTIMONIO ARQUEOLÓGICO DE LA PESTE NEGRA EN BARCELONA: LA FOSSA COMÚN DE LA BASÍLICA DE LOS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR

Durante las excavaciones en la sacristía de la Basílica de los Sants Màrtirs Just i Pastor aparecieron bajo las estructuras góticas del edificio los restos parciales de una fosa común que contenía, depositados en 11 capas, 120 individuos, tanto de sexo femenino como masculino y con todas las franjas de edad representadas. Los cuerpos se encontraban depositados con cuidado y

con todas las orientaciones mostrando un aprovechamiento del espacio. Algunos individuos conservaban restos de tejido (lino o cáñamo), probablemente perteneciente a sudarios que envolvían el cuerpo. Entre los cuerpos se habían colocado grandes piedras con la intención de compactarlos. En las capas superiores se documentó una gran concentración

de cal. La datación de C-14 apunta un horizonte de finales del siglo XIV, siendo el testimonio más directo que tenemos de la peste negra en Barcelona y el primer hallazgo arqueológico de este hecho traumático.

Palabras clave: fosa común, peste negra, sagrera, cal, ropa.

THE FIRST ARCHAEOLOGICAL EVIDENCE OF THE BLACK DEATH IN BARCELONA: THE MASS GRAVE AT THE BASILICA OF THE HOLY MARTYRS JUSTUS AND PASTOR

The excavations in the sacristy of the Basilica of the Holy Martyrs Justus and Pastor under the gothic structures of the building uncovered the partial remains of a mass grave, deposited in 11 layers, containing 120 individuals, both male and female and with all age brackets represented. The bodies were carefully deposited, in all orientations

to fully exploit the space. Some individuals still preserved remnants of fabric (linen or hemp), probably from shrouds wrapped around the body. Large stones had been placed between the layers of bodies to compact them. A large concentration of lime was documented on the upper layers. The C-14 dating indicates

a horizon of late 14th century and it is the most direct evidence of the Black Death in Barcelona and the first archaeological find of this traumatic event.

Key words: mass grave, Black Death, sacred land, lime, fabric.

LE PREMIER TÉMOIGNAGE ARCHÉOLOGIQUE DE LA PESTE NOIRE À BARCELONE : LA FOSSA COMMUNE DE LA BASILIQUE DES SAINTS MARTYRS JUST ET PASTOR

Au cours des fouilles dans la sacristie de la Basilique des Saints Martyrs Just et Pastor apparurent, sous les structures gothiques de la construction, une partie des restes d'une fosse commune qui contenait, déposés sur 11 couches, 120 individus de sexe féminin et masculin représentant toutes les franges d'âge. Les corps avaient été déposés avec

soin et dans toutes les orientations, ce qui montre que l'on a voulu profiter de l'espace. Certains individus conservaient des restes de tissu (du lin ou du chanvre), qui appartenaient probablement aux suaires qui enveloppaient les corps. On avait placé de grandes pierres entre les corps afin de les compacter. On a trouvé une grande quantité de chaux dans

les couches supérieures. La datation au C-14 montre un horizon datant de la fin du XIVE siècle, c'est le témoignage le plus direct que nous possédions de la peste noire à Barcelone et la première découverte archéologique de ce fait traumatique.

Mots clé : fosse commune, peste noire, lieux saint, chaux, vêtements.

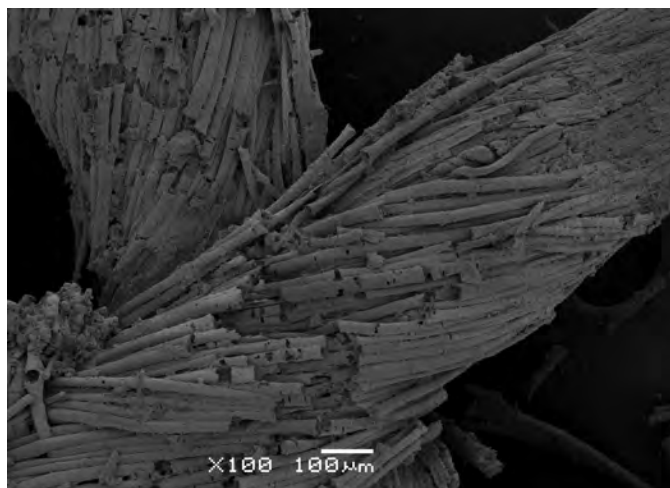

ANNEX 2

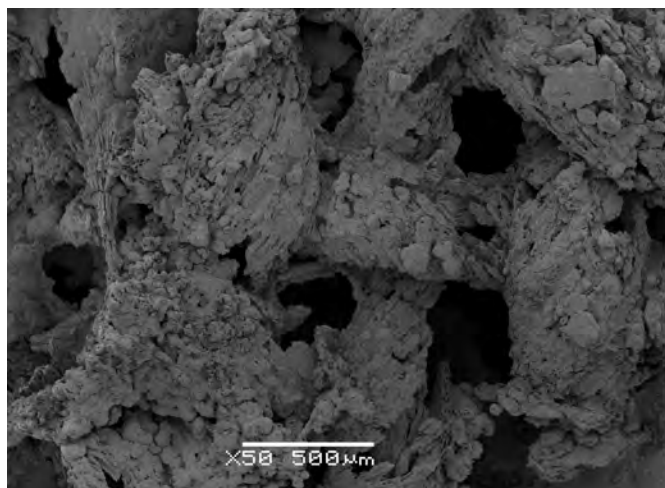
Estudi de la composició de les mostres de teixit dels enterraments de la fossa de la Basílica dels Sants Màrtirs Just i Pastor de Barcelona

ENRIC CARRERA I GALLISSÀ*

Recepció del text: 5 de desembre de 2013 /
Acceptació: 18 de febrer de 2014.

Figura 1
Individu núm. 21. Estructura del fil molt trencada i en mal estat de conservació. 100 augments.
[Fotografia: Enric Carrera]

Figura 2
Individu núm. 19. Teixit de calada, lligament tafetà, torsió dels fils en sentit Z. 50 augments.
[Fotografia: Enric Carrera]

Tots dos teixits examinats presenten un estat de conservació molt deficient amb una elevada contaminació superficial d'elements no tèxtils. Els teixits estan molt eixuts i presenten una estructura molt fràgil i trencadissa que en dificulta la manipulació i estudi (fig.1).

De les dues mostres subministrades s'han fet les següents anàlisis:

- Anàlisi superficial amb microscopi òptic.
- Caracterització del tipus de fibra mitjançant espectroscòpia d'infraroig amb dispositiu ATR (reflectància total atenuada).
- Identificació de les fibres components mitjançant microscopi electrònic d'escaneig.

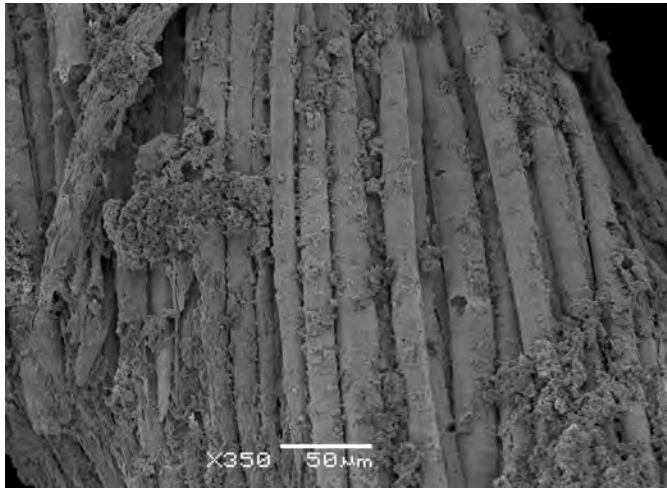
De l'anàlisi superficial amb microscòpia òptica hom pot concloure que les dues mostres analitzades es tracten d'un teixit de calada de lligament tafetà. Els fils presenten torsió sentit Z (fig. 2 i 3) i visualment mostren una elevada regularitat de massa amb les fibres molt paral·leles (fig.4). L'anàlisi de la mostra de l'individu núm. 21 mitjançant espectrofotometria d'infraroig permet concloure que la composició del teixit correspon a una fibra de naturalesa cel·lulòsica, per la qual cosa es descarta qualsevol altra fibra de tipus natural de naturalesa proteica, com llana, pèls o sedes (fig. 5).

L'estudi de les mostres dels individus núm. 19 i 21, mitjançant microscòpia electrònica d'escaneig, mostra uns

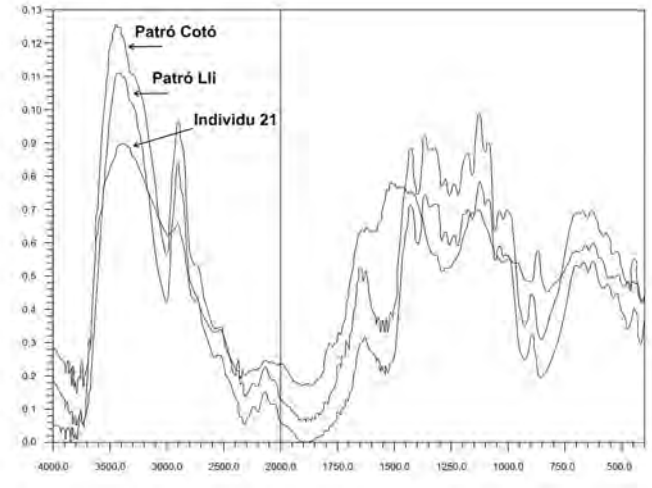

Figura 3
Individu núm. 21. Teixit de calada, lligament tafetà, torsió dels fils en sentit Z. 50 augments.
[Fotografia: Enric Carrera]

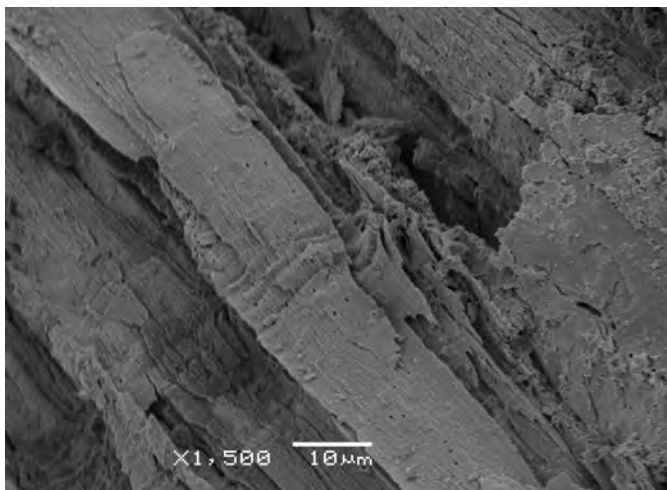
*Professor titular del Departament d'Enginyeria Tèxtil i Paperera de la Universitat Politècnica de Catalunya. carrera@catunesco.upc.edu

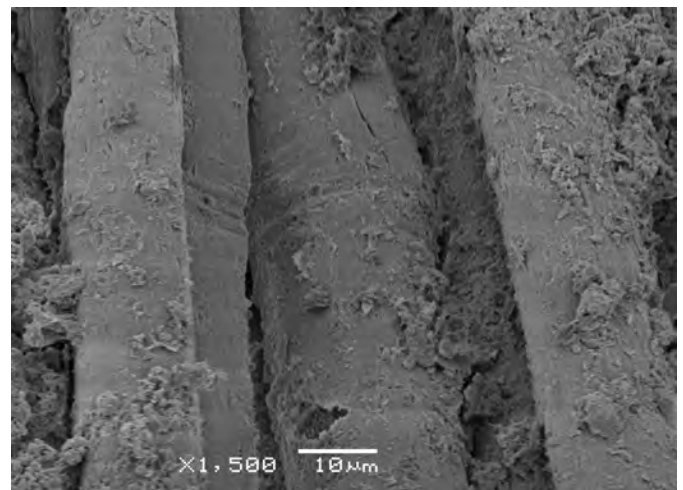
Figura 4
Individu núm. 21. Fibres molt paral·leles i de secció força regular.
350 augments.
[Fotografia: Enric Carrera]

Figura 5
Espectre d'infraroig de l'individu núm. 21, comparat amb patrons
de cotó i lli.
[Autor: Enric Carrera]

Figura 6
Individu núm. 19. Fibra amb el nus de canya característic de les fibres
de lli i cànem. 1.500 augments.
[Fotografia: Enric Carrera]

Figura 7
Individu núm. 21. Fibres amb el nus de canya característic
de les fibres de lli i cànem. 1.500 augments.
[Fotografia: Enric Carrera]

teixits amb un estat de conservació molt deficient. Les fibres presenten una elevada afectació a la seva estructura superficial que en dificulta molt la identificació. Malgrat tot, es pot descartar amb tota certesa que es tracti de fibra de cotó. L'aspecte superficial de les fibres (sec-

ció, estries longitudinals i presència d'alguns nusos), fa pensar que es tracta de fibres de lli o cànem (fig. 6 i 7). Atesa la regularitat de massa dels fils, la disposició de les fibres i la regularitat de la seva secció transversal, el més probable és que sigui fibra de lli.